

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 327.8

Аветисян Л.В., Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ГЕНЕЗА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІРМЕНО -УКРАЇНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті висвітлюється становлення та сучасний стан вірмено-українського співробітництва, перспективи його розвитку, розкриваються існуючі труднощі та вдосконалення інвестиційного клімату між державами й наміри керівництва обох країн у їх подоланні. В якості основних напрямів розвитку співпраці виділені наступні: співпраця в економічній сфері між Україною та Вірменією, необхідність реалізації спільних транспортних проєктів та розвиток в гуманітарній сфері. У висновку визначені тенденції подальшого розвитку українсько-вірменських відносин

Ключові слова: *співпраця, перспективи, інвестиція, технологія, Україна.*

Мета статті є виявлення та дослідження політичних, економічних та культурних зав'язків між Україною та Вірменією.

Постановка проблеми. Зв'язки між Вірменією та Україною склалися ще в період Київської Русі, в IX столітті, передумовою стала поява вірменських колоній на території сучасної Української держави. Особливо посилювався приплив вірменських біженців на українські землі в XIII-XIV століттях у зв'язку з навалом монголо-монголів і падінням царства Кілікії. Влаштувавшись в Україні, вірмени нашли тут сприятливі умови для розвитку ремесел, торгівлі, власної культури. Більш регулярні і тісні взаємозв'язки між Україною і Вірменією встановлюються в XIX столітті. Великий інтерес до України виявляв Хачатур Абовян – основоположник нової вірменської літератури великий просвітитель-демократ, педагог та етнограф. В різні часи в Україні жили видатні вірменські письменники Олександр Ширванзаде і Аветік Ісаакян. Так само як і, деякі українські вчені та діячі навчалися в вірменських закладах, проживали в Вірменії або відвідували її, такі як Агафангел Кримський, однодумець і сподвижник Тараса Шевченка, український поет Олександр Навроцький та ін. У важкі роки другої Світової війни вірменський народ залишив на полях України більше 500 своїх земляків. У період відновлення зруйнованих шахт і заводів сюди приїхали вірмени з Кавказу, Кубані, Ставропілля і Криму, щоб допомагати, працювати і жити. В цей період на роботу в Донбас приїжджали гірські інженери, лікарі, архітектори, офіцери та ін., щоб відродити промисловість зруйнованої України. Серед вірмен, які приїхали в післявоєнні часи, було багато таких, які стали видатними людьми, яскравими особистостями, віддали свої сили, талант і знання на розвиток України. І це люди різних професій: вчені, лікарі, інженери, будівельники, механіки, вчителі, художники і письменники. Пізніше вірмени допомагали в ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. У свою чергу, український народ не залишив в біді вірмен під час трагічного за своїми наслідками землетрусу 1988 року в Спітаці.

Роль вірмен в системі взаємовідносин з Україною доцільно розглядати з різних точок зору: по-перше, з точки зору спільності політико-економічної історії цих держав, тому що з часів Київської Русі постійно і досить тісно взаємодіяли у всіх сферах суспільного життя; по-друге, з огляду на той факт, що саме характер розвитку територій сучасної України та кавказького регіону і Закавказзя та українсько-кавказьких регіонів визначав місце вірмен в структурі міжнародних зв'язків, як у військово-політичній сфері; в структурі економічних зв'язків; спільності церковної історії вірмен України та в сфері культурних і наукових контактів.

Об'єкт дослідження - є становлення відносин між Україною та Вірменією.

Предметом дослідження – є співробітництво України та Вірменії в політичній сфері.

Українсько-вірменські відносини є цікавими з точки зору стабільності на Кавказі і місця України у врегулюванні регіональних криз. Початок українсько-вірменської співпраці поклало встановлення 25 грудня 1991 дипломатичних відносин між державами. У травні 1992 р МЗС Вірменії передав Україні на розгляд проекти міждержавного Договору про дружбу і співробітництво, а також Угоди про культурне співробітництво, в кінці 1992 року в Україні було відкрито дипломатичне представництво Республіки Вірменія. 3 березня 1993 Постановою Верховної Ради України Вірменія визначена пріоритетною країною, де має бути відкрито посольство України. У 1994 р вірменська сторона повідомила Президента України про готовність надати в центрі Єревана приміщення для дипломатичного представництва України.

Незважаючи на це, здавалося б, географічна віддаленість Вірменії від України, двосторонні відносини цих держав мають значний вплив на місце і роль України в Закавказзі.

Україна зацікавлена в нормалізації вірмено-азербайджанських відносин, що сприятиме не тільки реалізації спільних економічних проєктів (прокладка нафтопроводів, ефективне функціонування Транскавказської транспортної магістралі, введення в експлуатацію нових шляхопроводів та ін.), а й стабілізації ситуації в Закавказзі. Намітилися перспективи взаємодії України та Вірменії в забезпеченні поставок газу з Ірану (тристоронні переговори тривають з 2004 р.).

Особливою розбіжністю обох країн у зовнішньополітичній площині виявляються різні підходи до вирішення Нагірно-Карабахського конфлікту. Вірменія не погоджується з принципом територіальної цілісності і непорушності кордонів без урахування іншого ключового аспекту Гельсінського Заключного акта - права народів на самовизначення, а Україна ж ставить принцип непорушності кордонів як основу майбутньої глобальної європейської безпеки.

Також негативно сприймаються Вірменією поглиблення співпраці України з Азербайджаном, зокрема у військово-промисловій галузі. Придбання Азербайджаном українських танків і літаків в 1993 р привело до появи антиукраїнських публікацій у вірменських ЗМІ. 8 вересня 1993 МЗС Вірменії звернулося в МЗС України з нотою, в якій висловлено протест з приводу постачань Україною озброєння до Азербайджану. Цей факт, зазначалося в ноті, ставить під сумнів традиційну дружбу між нашими народами.

У Закавказькому регіоні Україна дотримується традиційної політики збалансованих відносин з кожною регіонів, перш за все це стосується Вірменії та Азербайджану.

На сьогоднішній день назвати Україну і Вірменію повноцінними державами-партнерами не вистачає підстав, навіть до дружніх держав їх можна віднести з певною насторогою, разом з тим говорити про якусь напруженість між Києвом і Єреваном теж не слід.

Наразі безумовно, спостерігається зрушення, політична дистанція між державами зменшується, але вона як і раніше відчувається, як і слабка інтенсивність двосторонніх відносин. На все це в значній мірі впливає ряд серйозних геополітичних чинників, а саме:

- розбіжності України і Вірменії з приводу статусу Нагірного Карабаху;
- членство України і Вірменії в деяких міждержавних об'єднаннях з несумісними цілями, наприклад ГУАМ і ОДКБ;
- взаємна співпраця України з Азербайджаном, Вірменії з Росією.

По суті справи, карабаська проблема є однією з головних перешкод для розвитку українсько-вірменських політичних взаємин. Як відомо, з моменту проголошення незалежності Україна послідовно підтримує азербайджанську сторону, яка домагається виведення вірменських військ з Нагірного Карабаху і повернення його під свій контроль.

Другий момент, пов'язаний з членством України та Вірменії в міждержавних організаціях часом несумісної спрямованості, також заважає розширенню їх співпраці, а часом і зовсім ставить по різні боки політичних протиріч. Навряд чи треба доводити принципову несумісність фактичних цілей ГУАМ, куди входять Україна з Азербайджаном, і ОДКБ, в якій знаходяться Вірменія і Росія. Формально будучи різноплановими інтеграційними об'єднаннями, ГУАМ і ОДКБ на багато питань мають далеко не тотожні відповіді, наприклад

на врегулювання так званих заморожених конфліктів на Кавказі і в Придністров'ї. Отже, між цими державами залишається менше спільних інтересів, і вони природним чином віддаляються один від одного.

Відаючи перевагу Азербайджану перед Вірменією, Київ в цілому виходить з кількох обставин. По-перше, принцип територіальної цілісності ось уже 25 років грає вагому роль у зовнішньополітичному позиціонуванні України. По-друге, Україна чітко визначила свої ключові інтереси щодо Азербайджану - так званий енергетичний і збройний, жертвувати якими зовсім не збирається. У свою чергу, Баку теж зацікавлений в політичній підтримці з боку Києва, в торгівлі з ним і особливо - в військово-технічному співробітництві. Все це призводить до феномену тяжіння Азербайджану і України один до одного.

Одночасно з цим, спостерігається тяжіння Вірменії до Росії, обумовлене ключовими інтересами Єревана, в першу чергу пов'язаними з національною безпекою. Ну а для Москви значення Вірменії впливає з геополітичних інтересів Росії на Південному Кавказі і необхідності підтримувати там статус-кво.

Аналізуючи політичну сторону українсько-вірменських зв'язків, не можна випускати з поля зору надзвичайно гостру тему геноциду вірмен в Османській імперії. Для Вірменії як держави і для вірмен як народу залишається безстроковим національним завданням домогтися визнання і засудження цієї трагедії від міжнародної спільноти і, найголовніше, від спадкоємиці імперії Османа - Туреччини. З позицією України в цьому питанні все досить просто: Київ ще офіційно не визнає трагедію вірменського народу через ризики розриву відносин з Туреччиною і Азербайджаном

Незважаючи на проблематичність у взаєминах України з Вірменією, властиву їм економічну пасивність і політичні обмежувачі, дві країни пов'язані між собою досить міцно. Це - інтенсивне співробітництво двох країн в культурно-гуманітарній сфері. Розвиток співробітництва України з Республікою Вірменія в культурно-гуманітарній сфері є однією з важливих складових загального спектра двосторонніх відносин.

Цьому сприяють багатовікові тісні зв'язки народів України з вірменами, які внесли відчутний внесок до культурної спадщини цієї країни. Тому зараз при відсутності видимих зрушень в торгово-економічній і політичній взаємодії двох країн їх основу і головний потенціал становить культурно-гуманітарне співробітництво.

Воно реалізується в цілому комплексі заходів, таких як українсько-вірменські круглі столи та конференції, міжвузівські угоди і обміни студентами, спільні наукові проекти, проведення днів вірменської культури і святкування вірменських національних свят на Україні, створення умов для вивчення вірменами України рідної мови і багато іншого. Показово, що єдиний на Південному Кавказі український вуз - філія Тернопільського національного економічного університету, знаходиться в Єревані, а не в Тбілісі або Баку. Крім того, між двома державами підписано договір про підготовку вірменських фахівців в сфері міжнародних відносин на базі Дипломатичної академії МЗС України. Плюс до всього зміцненню двосторонніх зв'язків в значній мірі сприяє наявність на Україні вірменських архітектурних пам'яток і культових споруд.

Співробітництво в гуманітарній сфері реалізується на основі ряду підписаних міждержавних документів, таких як:

- Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Вірменії про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту і вчені звання від 01.03.2001 р. [5];
- Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом РА про співробітництво в галузі туризму від 19.07.1999 р. [5];
- Програма співробітництва між Міністерствами культури України та Вірменії на 2008-2012 роки (яка передбачає проведення Днів культури Вірменії в Україні (2011 р) і, відповідно, України в Вірменії (2012 р), тижні кіно, гастролей театральних колективів, інших загальних заходів і т.п.) [5].

Резонансною подією у двосторонньому співробітництві в культурній сфері стало проведення з 21 по 28 березня 2012 року Днів культури України в Республіці Вірменія.

Важливу роль в цьому процесі відіграє Союз вірмен України, керівництво якого активно сприяє налагодженню економічних, гуманітарних та культурних зв'язків між діловими колами двох держав, розвиває контакти з зарубіжними вірменськими організаціями, а також сприяє поліпшенню іміджу України на міжнародній арені.

Одним з перспективних напрямів зміцнення українсько-вірменських відносин, може стати розвиток регіонального співробітництва і кооперація між містами. У цьому контексті, слід нагадати, що Київ і Єреван є містами-побратимами. Цей факт доцільно використовувати для поширення інформації про історію столиці і визначні пам'ятки держав, туристичний та інвестиційний потенціал. Крім того, інститут міст-побратимів дозволяє налагоджувати співпрацю в сфері культури, спорту і бізнесу.

Варто відзначити, що вірмено-українські відносини стали стрімко погіршуватися після того, як Вірменія в березні 2014 року на сесії Генеральної Асамблеї ООН проголосувала проти резолюції на захист територіальної цілісності України. Невдоволення Києва викликала і телефонна розмова президентів Вірменії і Росії, під час якої, як повідомлялося на сайті вірменського президента, «співрозмовники торкнулися ситуації, що склалася після проведення референдуму в Криму, і констатували, що це є черговим прикладом реалізації права народів на самовизначення шляхом вільного волевиявлення».

Україна тоді відкликала свого посла у Вірменії «для консультацій». Правда, через деякий час він повернувся до Єревану, але тільки щоб незабаром покинути цю країну, що не визнає територіальну цілісність його батьківщини, назавжди.

Щодо економічної діяльності, між Україною і Республікою Вірменія укладено понад 25 двосторонніх документів [7].

За січень - вересень 2016 року загальний зовнішньоторговельний оборот між Україною і Республікою Вірменія (товари і послуги) склав 86,48 млн. Дол. США і зменшився в порівнянні з відповідним періодом 2015 року на 7,87 млн. Дол. США або на 8,3%. Зокрема, товарообіг товарами склав 69,33 млн. дол. США і зменшився в порівнянні з відповідним періодом 2015 року на 12,97 млн. дол. США або на 15,7%. При цьому:

- Обсяг експорту товарів і послуг склав 74,11 млн. Доларів США і зменшився в порівнянні з відповідним періодом 2015 року на 11,56 млн. дол. США або на 13,4%, в т.ч. обсяг експорту товарів склав 64,17 млн. дол. США і зменшився в порівнянні з відповідним періодом 2015 року на 12,59 млн. дол. США або на 16,4%, а обсяг експорту послуг становив 9,9 млн. дол. США і збільшився на 1,0 млн. дол. США, або на 10,3%;
- Обсяг імпорту товарів і послуг склав 12,36 млн. доларів США і зменшився в порівнянні з відповідним періодом 2015 року на 3,68 млн. дол. США або на 29,8%, в т.ч. обсяг імпорту товарів склав 5,16 млн. дол. США і зменшився в порівнянні з відповідним періодом 2015 року на 0,38 млн. дол. США або на 6,8%, а обсяг послуг склав 7,2 млн. дол. США і збільшився на 4,0 млн. дол. США або на 56,5%;
- За січень - вересень 2016 сальдо для України було позитивним і склало 61,75 млн. дол. США. Основними статтями експорту за січень - вересень 2016 року в Республіку Вірменія залишалася продукція (від загального обсягу експорту товарів): - Основними статтями імпорту в Україну за січень - вересень 2016 залишається продукція (від загального обсягу імпорту товарів) агропромислового комплексу 39,0% (2,0 млн. дол. США). Обсяг імпорту продукції агропромислового комплексу за січень - вересень 2016 року порівняно з відповідним періодом 2015 збільшився на 0,22 млн. дол. США або на 10,9%. [6]

У структурі українського експорту переважають будівельний метал, продукти харчування (молочні, масло, тютюнові та горілчані вироби, борошно), а також продукція машинобудівної галузі (легкові автомобілі та автобуси). Вірменський імпорт в Україну - це, перш за все, продукція сільського господарства.

Слід відзначити ще одну надзвичайно важливу складову наших торгово-економічних відносин, а саме забезпечення транспортного сполучення із зовнішнім світом. В силу певних геополітичних обставин Вірменія виявилася фактично в транспортній блокаді. І саме Україна, відкривши в середині 90-х років минулого століття поромне сполучення Іллічівськ-Поті, сприяла тому, щоб наслідки цієї блокади для Вірменії були не настільки відчутними.

Висновки: саме вірменська діаспора в Україні виступає головним ініціатором і двигуном культурно-гуманітарного співробітництва двох країн, налагоджуючи і розвиваючи зв'язки зі своєю історичною батьківщиною.

Необхідно відзначити, що в українсько-вірменських відносинах існує широке поле для діяльності, яке вимагає сучасного зацікавленого діалогу, оскільки співробітництво, засноване тільки на торгівлі (навіть при досить вражаючих цифрах) та в культурно-гуманітарній сфері не може в сучасному світі задовольнити обидві сторони.

Невід'ємною частиною роботи зі зміцнення українсько-вірменських взаємин є проведення спільних бізнес-форумів, під час яких можна відпрацювати інструменти взаємодії та практичного вирішення конкретних питань співробітництва між двома країнами, розвитку їх торговельно-економічних зв'язків. Українсько-вірменський потенціал співпраці поки що повністю не розкритий ще й через необхідність розширення договірно-правової бази. Головна мета співпраці України і Вірменії – насамперед подолання наслідків економічної кризи в цих країнах, росту економіки та на його основі – добробуту народів. У двосторонніх відносинах особливу увагу варто приділити розвиткові енергетичної галузі. Україна традиційно була партнером Вірменії у питаннях розвитку та будівництва енергогенеруючих потужностей, зокрема теплоелектростанцій, а також малих і середніх гідроелектростанцій.

Використана література:

1. Саргсян Т. Армения надеется на увеличение украинских инвестиций // *Голос Армении*. – 7.10.2010.
2. Материалы круглого стола «Армения – Украина: перспективы взаимовыгодного сотрудничества». – Донецк. – 2.12.2010.
3. Довнар-Запольский М. Литовские упоминки татарским ордам. – Симферополь, 1898. - С.15.
4. Мышко Д.И. О жизни армян в Киеве в XV-первой половине XVII вв.//Исторические связи и дружба украинского и армянского народов. – К.: Научная думка, 1965. - С.18, со ссылкой на АЮЗР, ч.VII, Т. I. - С.13-17
5. Посольство Украины в республике Армения/ [Електронний ресурс]. – / Режим доступу: <http://armenia.mfa.gov.ua/ru/ukraine-am/culture>
6. Посольство Украины в республике Армения / [Електронний ресурс]. – / Режим доступу: <http://armenia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-am/trade>
7. Статистична інформація / [Електронний ресурс]. - / Держ. ком. статистики України. - Офіц. веб сайт. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Информационно - аналитическое издание / [Електронний ресурс]. - / украинско-армянские отношения - Режим доступу: http://analitika.at.ua/news/andranik_manukjan_ukraincy_ochen_khorosho_vosprinimajut_armjan/2011-12-22-55245

Аветисян Л.В. Генезис и перспективы развития армяно-украинского сотрудничества

В статье освещается становление и современное состояние армяно-украинского сотрудничества, перспективы его развития, раскрываются существующие трудности и улучшение инвестиционного климата между государствами и намерения руководства обеих стран в их преодолении. В качестве основных направлений развития сотрудничества выделены следующие: сотрудничество в экономической сфере между Украиной и Арменией, необходимость реализации совместных транспортных проектов и развитие в гуманитарной сфере. В заключении определены тенденции дальнейшего развития украинско-армянских отношений

Ключевые слова: сотрудничество, перспективы, инвестиции, технологии, Украина.

Avetisjan L.V. Genesis and development prospects of Armenian - Ukrainian cooperation

The article deals with the formation and the current state of the Armenian-Ukrainian cooperation and prospects for its development, reveals the challenges, improving the investment climate between states and intentions of the leadership of both countries in overcoming . The main directions of cooperation identified the following: economic cooperation between Ukraine and Armenia, the necessity of implementing joint transport projects and developments in the humanitarian sphere. In conclusion, the trends of future development Ukrainian-Armenian relations were certain.

Key words: *cooperation, prospects, investment, technology, Ukraine.*